INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI ILMIY MAQOLALAR ANNOTATSIYALARIDA MODAL FE’LLARNING QIYOSIY-TIPOLOGIK TAHLILI

Abdujalilova Sarvinoz Rashid qizi
Guliston davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz va o‘zbek tillaridagi ilmiy maqolalar annotatsiyalarida qo‘llaniladigan modal fe’llarning qiyosiy-tipologik tahlili amalga oshiriladi. Tadqiqotda modal fe’llarning semantik va funksional xususiyatlari, xususan epistemik va deontik modallik ifodalanishi o‘rganiladi. Ingliz tilida may, can, must, should kabi modal fe’llar hamda o‘zbek tilida mumkin, kerak, lozim kabi modal birliklarning annotatsiyalarda qo‘llanish chastotasi va uslubiy vazifalari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ilmiy matnlarning ixchamligi va obyektivligini ta’minlashda modal fe’llarning muhim rol o‘ynashini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: modallik, modal fe’llar, annotatsiya, qiyosiy-tipologik tahlil, epistemik modallik, deontik modallik.

Tilshunoslikda modallik kategoriyasi gap mazmuniga so‘zlovchining munosabatini ifodalovchi muhim grammatik-semantik vosita hisoblanadi. Ilmiy uslub, ayniqsa ilmiy maqolalar annotatsiyalarida modallik obyektivlik, ehtimollik va umumlashtirishni ifodalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ingliz va o‘zbek tillarida modal fe’llar annotatsiyalarda tadqiqot natijalarini ehtiyotkorlik bilan bayon qilishga xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi - ingliz va o‘zbek tillaridagi ilmiy maqolalar annotatsiyalarida modal fe’llarning qo‘llanilishi, ularning o‘xshash va farqli jihatlarini aniqlashdan iborat.

Tadqiqot materiali sifatida ingliz va o‘zbek tillarida yozilgan ilmiy maqolalar annotatsiyalari tanlab olindi. Tadqiqotda qiyosiy, tavsifiy va tipologik tahlil metodlaridan foydalanildi. Modal fe’llarning ma’no turlari va uslubiy vazifalari alohida o‘rganildi.

Ingliz tilidagi ilmiy annotatsiyalarda modal fe’llar ko‘pincha epistemik ma’noda ishlatiladi. Masalan:

• The results may indicate significant changes in the system.

• This approach can be considered effective.

Bu misollarda may va can modal fe’llari ehtimollik va imkoniyat ma’nolarini ifodalaydi. Must va should esa kamroq qo‘llanilib, asosan xulosaviy yoki tavsiyaviy mazmunda ishlatiladi:

• These findings should be taken into account in further studies.

O‘zbek tilidagi ilmiy annotatsiyalarda modallik ko‘pincha modal so‘zlar va fe’llar orqali ifodalanadi:

• Mazkur tadqiqot natijalari muhim ahamiyatga ega bo‘lishi mumkin.

• Olingan ma’lumotlar asosida xulosa chiqarish lozim.

Bu birliklar ilmiy bayonning ehtiyotkorligini ta’minlaydi. Ingliz tilidan farqli ravishda, o‘zbek tilida modal fe’llar ko‘pincha yordamchi fe’llar bilan birga keladi va sintaktik jihatdan erkinroq qo‘llaniladi.

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, ingliz tilida modal fe’llar grammatik jihatdan aniq tizimga ega bo‘lsa, o‘zbek tilida modallik ko‘proq leksik va sintaktik vositalar orqali ifodalanadi. Har ikki tilda ham annotatsiyalarda modal fe’llar:

• ehtimollikni ifodalash
• xulosalarni yumshatish
• ilmiy obyektivlikni saqlash

vazifalarini bajaradi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ingliz va o‘zbek tillaridagi ilmiy maqolalar annotatsiyalarida modal fe’llar muhim uslubiy vosita hisoblanadi. Ular ilmiy axborotni ehtiyotkorlik bilan bayon qilish, umumlashtirish va xulosalarning nisbiyligini ko‘rsatishga xizmat qiladi. Qiyosiy-tipologik tahlil har ikki tilning o‘ziga xos grammatik va semantik xususiyatlarini aniqlashga imkon berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Palmer, F. R. Mood and Modality. Cambridge University Press.
2. Quirk, R. et al. A Comprehensive Grammar of the English Language.
3. Rahmatullayev, Sh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili grammatikasi.
4. Biber, D. Academic Discourse and Modality.